

EUGENIUSZ KOWALEWSKI
MICHAŁ PIOTR ZIEMIAK

Czasowe zasady obniżania składki z tytułu czasowego wycofania pojazdu z ruchu w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych (część II)

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie dwóch kluczowych zagadnień wiążących się z obniżeniem składki za okres czasowego wycofania pojazdu z ruchu w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych. W pierwszej kolejności przedstawione zostają intertemporalne zasady stosowania nowych przepisów. Ze względu na brak norm prawa międzyczasowego odnoszących się do instytucji obniżenia składki, autorzy przeprowadzają analizę przepisów ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych oraz przepisów wprowadzających kodeks cywilny, które pozwalają na określenie zasad stosowania przepisów art. 8 ust. od 4 do 7 oraz 42a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych. W konsekwencji to moment zawarcia umowy oraz moment zapłaty składki są tu najważniejszymi czynnikami. W dalszej części wyjaśniony zostaje problem kiedy ubezpieczyciele powinni zwracać kwoty stanowiące równowartość procentu obniżenia składki. Autorzy stwierdzają, że zwrotu należy dokonywać po zakończeniu konkretnego okresu ubezpieczenia.

Wprowadzenie

W poprzednim numerze¹ przedstawiona została instytucja obniżenia składki w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych za okres czasowego wycofania pojazdu z ruchu. Jak podkreśliliśmy, ustawa o zmianie ustawy o transporcie drogowym oraz o zmianie niektórych innych ustaw² **nie zawiera, niestety, jakichkolwiek norm przejściowych (intertemporalnych)**, które wyjaśniałyby zasady czasowego stosowania przepisów art. 8 ust. od 4 do 7 oraz 42a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych. Inaczej mówiąc, z treści samej nowelizacji nie można ustalić, czy przepisy o obniżeniu składki mają też zastosowanie do umów ubezpieczenia zawartych przed dniem 4 kwiet-

---

1. „Wiadomości Ubezpieczeniowe” nr 2/2010.

2. Dz. U. Nr 43, poz. 246, zwanej dalej: „nowelizacją” lub „nowelą”.

nia 2010 r., a więc przed dniem wejścia w życie nowelizacji. W szczególności nowelizacja nie zawiera odpowiednika art. 5 ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw³, który stanowi, że „do stosunków z umów zawartych przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe”. Nie ma więc, ujętej w formie konkretnej normy, „decyzji” ustawodawcy o nadaniu, czy też pozbawieniu retroaktywności nowych przepisów ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, która miałaby na celu zapewnienie pewności i stabilności obrotu gospodarczego. **Podobnie sytuacja kształtuje się w przypadku próby udzielenia odpowiedzi na pytanie, kiedy ubezpieczyciel powinien zwracać kwotę odpowiadającą procentowi obniżenia – od razu przy zgłoszeniu wniosku przez ubezpieczającego, czy po upływie okresu ubezpieczenia?** Stąd, aby wyjaśnić w pełni zakres i metody zastosowania nowych przepisów, należy poddać analizie dwa zasadnicze zagadnienia, a mianowicie:

1. intertemporalny zakres zastosowania nowych przepisów o obniżeniu składki, przyjmując za kluczowe zdarzenie prawne w postaci zawarcia umowy obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych oraz zobowiązanie do zapłaty składki ubezpieczeniowej,
2. moment dokonywania zwrotu równowartości procentu obniżenia składki oraz, dodatkowo, techniczno-rachunkowe metody takiego zwrotu.

Czasowy zakres stosowania przepisów o obniżeniu składki

Skoro nowelizacja nie zawiera konkretnych norm w tym zakresie, konieczne jest odwołanie się do norm prawa międzyczasowego zawartych w pierwszej kolejności w samej ustawie o ubezpieczeniach obowiązkowych (art. od 159 do 163), a następnie w kodeksie cywilnym (art. 3), jak i w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. przepisy wprowadzające kodeks cywilny⁴. Niemniej, na początku niezbędne jest poczynienie kilku uwag ogólnych odnośnie przepisów prawa międzyczasowego na gruncie umowy ubezpieczenia.

Podstawowe znaczenie ma tu wyrażona w art. 3 kodeksu cywilnego zasada braku mocy wstecznej prawa (*lex retro non agit*). Współcześnie przyjmuje się, że choć uregulowana na gruncie k.c., zasada ta ma charakter zasady konstytucyjnej, wynikającej pośrednio z art. 2 Konstytucji RP z 1997 r.⁵, w konsekwencji jej stosowania, „nowe prawo nie modyfikuje sytuacji prawnych (praw i obowiązków), ukształtowanych przed jego wejściem w życie. Także skutki dawnych zdarzeń prawnych należy generalnie ustalać przy zastosowaniu norm obowiązujących w chwili, w której do nich doszło”⁶. Doniosłość tej zasady podkreśla się też w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego.

---

3. Dz. U. Nr 82, Poz. 557.

4. Dz. U. Nr 16, Poz. 94 ze zm., (zwanej dalej: p.w.k.c.); ustawa ta, choć odnosi się do wejścia w życie samego k.c., powszechnie uznawana jest jako posiadająca walor ogólny, odnoszący się do wszelkich relacji prawa dawnego do prawa nowego, por. Z. Radwański; A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna*, (wyd. 5), Warszawa, 2005, s. 6-7.

5. Por. Z. Witkowski, J. Galster, B. Gronowska, W. Szyszkowski, A. Bień-Kacała, A. Cieszyński, *Prawo Konstytucyjne* (wyd. 9), Toruń, 2001, s. 72.

6. Por. A. Kidyba (red.), K. Kopaczyńska-Pieczniak, E. Niezbecka, Z. Gawlik, A. Janiak, A. Jedliński, T. Sokółowski, *Kodeks cywilny. Komentarz*. Tom I. Część ogólna, LEX, 2009.

Stosownie do orzeczenia TK z dnia 22 sierpnia 1990 r. (IC 7/90, OTK 1990, poz. 5) „zasada niedziałania prawa wstecz jest jednym z istotnych elementów zasady państwa prawnego. Wynikająca z zasady państwa prawnego zasada zaufania obywatela do państwa wymaga – zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego – by nie stanowić norm prawnych, które nakazywałyby stosować nowo ustanowione normy prawne do zdarzeń (rozumianych *sensu largo*), które miały miejsce przed wejściem w życie nowo ustanowionych norm prawnych i z którymi prawo nie wiązało dotąd skutków prawnych normami tymi przewidzianych”⁷. Oczywiście, w odniesieniu do konkretnych rodzajów stosunków prawnych, zasada *lex retro non agit* doznawać może wielu wyjątków, bądź powodować wątpliwości natury *stricte* praktycznej. Dzieje się tak właśnie w ramach umowy ubezpieczenia (przy czym bez znaczenia jest tu fakt czy mamy do czynienia z umową ubezpieczenia dobrowolnego, czy obowiązkowego). Umowa ubezpieczenia kreuje bowiem stosunek obligacyjny o charakterze trwałym⁸. W przypadku tego rodzaju stosunków obligacyjnych, czynnik czasu przyjmuje się za element konstytutywny, gdyż bez jego upływu, zobowiązanie trwałe nie mogłoby po prostu zostać wykonane⁹. Tym samym zasada nieretroakcji nie będzie jednoznacznie przesądzać jaką ustawę (tj. poprzednią czy też nową) stosować do oceny skutków prawnych, związanych ze stosunkiem prawnym powstałym pod rządami ustawy dawnej, ale realizujących się także po wejściu w życie nowej ustawy (co jest *ipsum per se* charakterystyczne dla umowy ubezpieczenia). A. Wolter słusznie wskazuje tu dwa możliwe rozwiązania¹⁰:

1. od chwili wejścia w życie nowej ustawy stosuje się do oceny wskazanych skutków prawnych ustawę nową, **zgodnie z zasadą bezpośredniego działania ustawy nowej**,
2. mimo wejścia w życie ustawy nowej należy stosować do oceny wskazanych skutków prawnych ustawę dawną, zgodnie z **zasadą dalszego działania ustawy dawnej** (inaczej zwanej zasadą *tempus regit actum* – do oceny danej czynności prawnej właściwe jest prawo obowiązujące w chwili jej powstania).

Wobec przedstawionych powyżej opcji czasowego stosowania przepisów prawa ubezpieczeniowego w zakresie umowy ubezpieczenia, przystąpić należy do analizy przepisów ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, kodeksu cywilnego oraz p.w.k.c., w celu ustalenia, która z opcji będzie właściwa dla stosowania przepisów art. 8 ust. od 4 do 7 oraz 42a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych.

Przepisem przejściowym z ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, który należy wziąć pod uwagę jest **art. 159 ust. 1**, zgodnie z którym „postępowania dotyczące rozsz-

7. Por. orz. TK U 5/86, OTK 1986, s. 46 oraz orz. TK K 1/88, OTK 1988 s. 101.

8. Por. m.in. W. Warkało, W. Marek, W. Mogiński, *Prawo ubezpieczeniowe*, Warszawa, 1983, s. 153, E. Kowalewski (red.); D. Fuchs; M. Serwach; W.W. Mogiński, *Prawo Ubezpieczeń Gospodarczych*, (wyd. 3), Bydgoszcz-Toruń, 2006, s. 185; M. Orlicki, *Umowa ubezpieczenia*, Warszawa, 2002, s. 42; M. Krajewski, *Umowa ubezpieczenia. Art. 805-834 KC. Komentarz*, Warszawa, 2004, s. 51, M. Ziemiak, *Zmiana ogólnych warunków ubezpieczenia w trakcie trwania umowy ubezpieczenia*, „Prawo Asekuracyjne” nr 4/2009, s. 26-27.

9. T. Dybowski; A. Pyrżyńska w: E. Łętowska, *System Prawa Prywatnego*, Warszawa, 2006, s. 205.

10. Por. A. Wolter (oprac. J. Ignatowicz), *Prawo cywilne – zarys części ogólnej*, (wyd. 8), Warszawa, 1986, s. 96-97.

czeń odszkodowawczych wszczęte i niezakończone przed dniem wejścia w życie ustawy toczą się według przepisów dotychczasowych". Już *prima facie* widać, że art. 159 ust.1 wpisuje się w przewidziany w art. 3 k.c. brak retroakcji przepisów prawa cywilnego. Norma z art. 159 ust. 1 jest ponadto zgodna z art. XXVII p.w.k.c., który stanowi, że „do stosunków prawnych powstałych przed wejściem w życie kodeksu cywilnego stosuje się prawo dotychczasowe, chyba że przepisy poniższe stanowią inaczej”. Istotne znaczenie ma tutaj ustalenie prawidłowego znaczenia zwrotu „postępowania dotyczące roszczeń (...)”. Niestety, ustawodawca dość niefortunnie określił zasady prawa czasowego odnośnie ubezpieczeń obowiązkowych. Naszym zdaniem zakresu zastosowania art. 159 ust. 1 nie należy ograniczać wyłącznie do postępowania likwidacyjnego (o którym mowa w art. 14 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych). **Przepis ten stanowi rozgraniczenie intertemporalne dwóch reżimów materialno-prawnych rządzących całością stosunków ubezpieczenia obowiązkowego, ale wyłącznie w zakresie roszczeń odszkodowawczych.** Nie można go jednak odnieść do problematyki składki ubezpieczeniowej z art. 8.

Jak już wskazano, p.w.k.c. zawiera art. XXVII, który stanowi, że „do stosunków prawnych powstałych przed wejściem w życie kodeksu cywilnego stosuje się prawo dotychczasowe, chyba że przepisy poniższe stanowią inaczej”. Jest to więc wspomniana zasada *tempus regit actum*, która jednak w stosunku do umowy ubezpieczenia doznaje zasadniczego wyjątku. Zgodnie bowiem z art. L. p.w.k.c. **do istniejących już zobowiązań z umów kontraktacji, najmu, dzierżawy, rachunku bankowego, ubezpieczenia, renty lub dożywocia, stosuje się z dniem wejścia w życie kodeksu cywilnego przepisy tego kodeksu.** Z przepisu tego można wywieść zasadę, że do umownych stosunków prawnych o charakterze ciągłym (trwałym), a więc takim jakim jest umowa ubezpieczenia, bezpośrednio zastosowanie znajduje ustawa nowa, gdyż określa szczególne reguły prawa intertemporalnego względem zobowiązań ciągłych. Należy do nich stosować ustawę nową, ponieważ ustanawiane są one na dłuższy czas, a spełniane w ich ramach świadczenia mają charakter wspomnianych świadczeń ciągłych¹¹. Jest to wspomniana **zasada bezpośredniego działania nowej ustawy, wynikająca m.in. z wykładni art. LXIV p.w.k.c. – w razie wątpliwości czy ma być stosowane prawo dotychczasowe, czy nowe, stosuje się prawo nowe.** Pozwala ona na ocenę wszystkich stosunków prawnych, niezależnie od czasu ich powstania, na podstawie obowiązującego prawa. Jest więc przeciwieństwem reguły z art. 3 k.c. W doktrynie przeważa stanowisko, iż w zakresie trwałych stosunków prawnych należy stosować bezpośrednio nowe przepisy, chyba że konkretne normy intertemporalne pozwalają na dalsze stosowanie *legis prioris*¹². Ponadto podnosi się argument, że nowe „normy prawne stanowią z zasady lepsze prawo i prawo to łatwo jest zastosować w toku istnienia tych długotrwałych stosunków. Za takim podejściem przemawia także kompleksowa analiza założeń, jakie przyświecały ustawodawcy stanowiącemu inne przepisy

11. Por. Z. Radwański, *Prawo cywilne*, 2004, s. 58, A. Kidyba (red.), K. Kopaczyńska-Pieczniak, E. Niezbecka, Z. Gawlik, A. Janiak, A. Jedliński, T. Sokołowski, *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, LEX, 2009.

12. Por. K. Piasecki, *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Komentarz*, Zakamycze, 2003, LEX.

przechodnie do kodeksu cywilnego: art. XXVII § 2, art. XXVIII, XLI § 2, art. XLVIII, L p.w.k.c.”¹³.

Należy zauważyć, iż art. L p.w.k.c. mówi o „istniejących już zobowiązaniach z umów (...) ubezpieczenia”. Takie brzmienie przepisu wymusza jego odpowiednią wykładnię. Ustawodawcy chodziło o czasowe rozciągnięcie stosowania nowych regulacji na wszystkie zobowiązania stron, w tym zobowiązania główne z art. 805 § 1 k.c., a więc zapłatę składki po stronie ubezpieczającego i wypłatę świadczenia po stronie ubezpieczyciela. Istotne jest, iż nie chodzi tu wyłącznie o obowiązek zapłaty składki jako zobowiązanie ubezpieczającego, ale też obowiązki ubezpieczyciela powiązane z tym zobowiązaniem. Jak słusznie zauważył SN w uchwale 7 sędziów (mającej moc zasady prawnej) z dnia 26 maja 1988 r.¹⁴ „zasada z art. L przepisów wprowadzających k.c., jako wyjątek od ogólnej normy prawa międzyczasowego z zakresu zobowiązań zawartej w art. XLIX, **podlega wykładni ścisłej, a zatem konieczną przesłanką stosowania art. L jest, by zobowiązanie z wcześniej zawartej umowy ubezpieczenia istniało w dacie wejścia w życie nowej ustawy”.**

Wreszcie, kończąc analizę przepisów p.w.k.c., naszym zdaniem **konieczne jest odwołanie się do art. XLIX § 1 tej ustawy, w celu wyeliminowania ewentualnych wątpliwości, które mogą pojawić się na tle tego przepisu.** Zgodnie z jego dyspozycją do zobowiązań powstałych przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się przepisy tej ustawy jeżeli chodzi o skutki prawne zdarzeń, które nastąpiły po jej wejściu w życie, a które nie są związane z istotą stosunku prawnego. **Chodzi tu o zdarzenia prawne o charakterze samoistnym w stosunku do umowy.** Są to zdarzenia zarówno wskazane w art. XLIX § 2 p.w.k.c. (przejście praw i obowiązków, odnowienie, potrącenie, niemożliwość świadczenia, zgaśnięcie lub zmiana zobowiązania), jak i te, na które wskazuje orzecznictwo (np. przedawnienie roszczeń¹⁵). Oczywiście **zapłata składki ubezpieczeniowej, zgodnie z art. 805 § 1 k.c., jest bezpośrednio i nierozdzielnie związana z istotą stosunku prawnego ubezpieczenia,** stąd przepis ten nie może stanowić podstawy prawnej dla ustalenia reguł intertemporalnych odnośnie obniżenia składki za czas wycofania pojazdu z ruchu.

Mając na uwadze powyższą argumentację należy stwierdzić, iż stosowanie nowych przepisów art. 8 ust. 4-7 do zawartych już umów ubezpieczenia obowiązkowego OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, będzie kształtować się niejednolicie. **Podstawowym kryterium zastosowania ww. przepisów będzie bowiem istnienie w dniu wejścia w życie nowelizacji, czyli w dniu 4 kwietnia 2010 r., zobowiązania do zapłaty składki ubezpieczeniowej.** Inaczej mówiąc, w dniu wejścia w życie nowelizacji ubezpieczający musi być zobowiązany do zapłaty składki, aby móc skorzystać z uprawnienia do żądania obniżenia składki za okres czasowego wycofania pojazdu z ruchu. Zapłata składki przez ubezpieczającego stanowi bowiem wykonanie zobowiązania z umowy ubezpieczenia. Z kolei wykonanie zobowiązania powoduje jego wygaśnięcie (zobowiązanie przestaje istnieć), stąd w takiej sytuacji nie można już mówić o „istniejących już zobowiąza-

13. A. Kidyba (red.), K. Kopczyńska-Pieczniak, E. Niezbecka, Z. Gawlik, A. Janiak, A. Jedliński, T. Sokołowski, *Kodeks cywilny. Komentarz*. Tom I. Część ogólna, LEX, 2009.

14. III CZP 87/87, OSNC 1989, nr 2, poz. 19.

15. Wyrok SN z dnia 24.04.2002 r., V CKN 1004/2000, LexPolonica nr 379794.

niach” w rozumieniu art. L. p.w.k.c. **W celu lepszego zobrazowania omawianego problemu konieczne jest wyróżnienie następujących stanów faktycznych:**

SYTUACJA I

Umowa ubezpieczenia dotycząca pojazdu czasowo wycofanego z ruchu została rozwiązana przed wejściem w życie nowelizacji – w takim przypadku przepisy o obniżeniu składki w ogóle nie znajdują zastosowania. Ubezpieczającemu nie przysługuje żadne roszczenie o zwrot sum odpowiadających wartości obniżenia składki. Jest to naturalną konsekwencją stosowania zasady wyrażonej w art. L. p.w.k.c.

SYTUACJA II

Umowa ubezpieczenia dotycząca pojazdu czasowo wycofanego z ruchu zawarta została przed dniem 4 kwietnia 2010 r. i trwa nadal po tej dacie, natomiast składka opłacona została jednorazowo przed dniem wejścia w życie nowelizacji. Skoro opłacenie składki powoduje wygaśnięcie zobowiązania o składkę, to w takim przypadku ubezpieczającemu nie przysługuje roszczenie o obniżenia składki za okres czasowego wycofania pojazdu z ruchu, gdyż w chwili wejścia w życie nowych przepisów zobowiązanie do zapłaty składki już nie istnieje.

SYTUACJA III

Umowa ubezpieczenia dotycząca pojazdu czasowo wycofanego z ruchu zawarta została przed dniem 4 kwietnia 2010 r. i trwa nadal po tej dacie, natomiast składka opłacona jest po dniu wejścia w życie nowelizacji jednorazowo (np. termin na zapłatę składki ustalono na dzień 10 kwietnia 2010 r.). W takim przypadku zobowiązanie do zapłaty składki istnieje w chwili wejścia w życie nowych przepisów, stąd zgodnie z art. L. p.w.k.c. ubezpieczającemu przysługuje roszczenie o obniżenie składki.

SYTUACJA IV

Umowa ubezpieczenia dotycząca pojazdu czasowo wycofanego z ruchu zawarta została w dniu lub po dniu 4 kwietnia 2010 r. Rzeczą oczywistą jest, że do tych umów znajduje zastosowanie nowe przepisy o obniżeniu składki.

SYTUACJA V

Umowa ubezpieczenia dotycząca pojazdu czasowo wycofanego z ruchu zawarta została przed dniem 4 kwietnia 2010 r., a w stosunku do tej umowy znalazł zastosowanie art. 28 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych (klauzula prolongacyjna). Art. 28 ust. 1 mówi o zawarciu następnej umowy, stąd oceny możliwości zastosowania nowych przepisów art. 8 ust. 4-7 do tej „następnej” umowy należy dokonywać zgodnie z przedstawionymi dotąd zasadami.

SYTUACJA VI

Wreszcie dodatkowo rozpatrzeć należy następujące sytuacje. Po pierwsze, chodzi tu o sytuacje, w których umowa ubezpieczenia zawarta została przed dniem 4 kwietnia 2010 r., ale czasowe wycofanie pojazdu z ruchu nastąpiło w późniejszym okresie. Jeżeli wycofanie pojazdu nastąpiło przed dniem wejścia w życie nowelizacji, to:

1. opłacenie składki również przed dniem wejścia w życie nowelizacji powoduje, że roszczenie o obniżenie składki nie powstaje,
2. opłacenie składki miało nastąpić lub nastąpiło po wejściu w życie nowelizacji powoduje powstanie roszczenia o obniżenie składki, oczywiście wyłącznie za okres czasowego wycofania pojazdu z ruchu.

Identycznie sytuacja kształtować się będzie kiedy pojazd zostanie wycofany czasowo z ruchu po wejściu w życie noweli, a umowa zawarta została przed dniem 4 kwietnia 2010 r.

Moment zwrotu oraz techniczno-rachunkowe metody jego dokonywania

Wyjaśnienie zagadnień prawa międzyczasowego pozwala przejść do omówienia „technicznych” zasad dokonywania zwrotu sum odpowiadających kwocie obniżenia składki za okres czasowego wycofania pojazdu z ruchu, zgodnie z art. 8 ust. 4-7 oraz 42a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych. Podstawowy problem sprowadza się do określenia chwili, w której ubezpieczyciel powinien dokonać zwrotu kwoty obniżenia. Na wstępie należy zauważyć, iż art. 8 ust. 4-7 nie precyzują *expressis verbis* momentu, w którym ubezpieczyciel winien dokonać zwrotu sumy obniżenia składki. Art. 8 ust. 4 wskazuje jedynie, że ubezpieczyciel „jest obowiązany do proporcjonalnego obniżenia składki ubezpieczeniowej **na okres czasowego wycofania pojazdu z ruchu**”. Z kolei ust. 7 komentowanego przepisu stanowi, że „zakład ubezpieczeń może **odpowiednio podwyższyć składkę ubezpieczeniową, począwszy od dnia, w którym ustało czasowe wycofanie pojazdu z ruchu**”. Sformułowanie powyższych przepisów może sugerować, że ubezpieczyciel będzie zobowiązany dokonywać zwrotu sumy obniżenia każdorazowo po zgłoszeniu takiego żądania przez ubezpieczającego. **Taką uniwersalną interpretację należy jednak odrzucić z następujących powodów.** Po pierwsze, zgodnie z art. 18 ust. 2 ustawy o działalności ubezpieczeniowej, składka ubezpieczeniowa kalkulowana jest zarówno na potrzeby pokrycia zobowiązań ubezpieczyciela z umowy ubezpieczenia, jak i na pokrycie kosztów prowadzenia przez niego działalności. Tutaj należy odwołać się do Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji¹⁶. Składki, które trafiają (lub mają trafić) do ubezpieczyciela są tzw. **składkami przypisanymi**. Zgodnie z powołanym rozporządzeniem, w zakresie obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, składkami przypisanymi będą kwoty składek należnych za cały okres odpowiedzialności, niezależnie od jego długości, z tytułu zawartych w okresie sprawozdawczym umów ubezpieczenia, **niezależnie od tego, czy kwoty te opłacono** – w przypadku grup Działu II, o ile długość okresu odpowiedzialności jest określona. Wartość składek przypisanych stanowi więc jedną z podstaw określania „budżetu” ubezpieczyciela na dany okres sprawozdawczy – chodzi tu m.in. o kapitał gwarancyjny oraz kapitały rezerwowe, zapasowe i rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe (art. 146 i 149 ustawy o działalności ubezpieczeniowej). Ponadto pozwalają określić tzw. składkę zarobioną czyli składkę przypisaną w okresie sprawozdawczym pomniejszoną

16. Dz. U. Nr 226, Poz. 1825; rozporządzenie weszło w życie z dniem 1 stycznia 2010 r.

o stan rezerwy składek na koniec okresu sprawozdawczego i powiększoną o stan rezerwy składek na początek okresu sprawozdawczego. **Po drugie, nie jest możliwe, aby ubezpieczyciel z góry określił w ciągu danego okresu sprawozdawczego (roku) ile wniosków o obniżeniu składki z tytułu czasowego wycofania pojazdu z ruchu zostanie zgłoszonych.** Tym samym dokonywanie bieżących zwrotów uniemożliwiłoby prowadzenie prawidłowej gospodarki finansowej przez ubezpieczycieli. Po trzecie, art. 42a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych nakazuje odpowiednio stosować art. 41-42 do obniżenia składki z art. 8 ust. 4-7. Przepisy te wyraźnie mówią o zwrocie składki. Należy przyjąć, że składkę obniża się za każdy miesiąc ubezpieczenia. W takiej sytuacji obniżenie składki, w przypadku umowy ubezpieczenia zawartej na okres 12 miesięcy, wysokość miesięcznego obniżenia składki stanowi 1/12 składki należnej za dwunastomiesięczny okres ubezpieczenia, z uwzględnieniem minimalnej stopy redukcji (95 proc. lub więcej). **Jednakże ubezpieczyciel, podobnie jak ubezpieczający, może nie wiedzieć na jaki okres pojazd zostanie czasowo wycofany z ruchu – okres ten może wynosić od 2 do 24 miesięcy i być przedłużany do maksymalnie 48 miesięcy. Ponadto pojazd może zostać przywrócony do ruchu w każdej chwili. Skoro tak, to w chwili zgłoszenia wniosku z żądaniem o obniżenie składki, łączna wysokość obniżenia po prostu może nie być znana!** Po czwarte rozważyć trzeba sytuację, w której umowa ubezpieczenia ma zostać zawarta w stosunku do pojazdu, który już jest wycofany z ruchu. Ze względu na opisany problem braku możliwości ustalenia, ile trwać będzie okres czasowego wycofania pojazdu z ruchu, nie można przyjąć, że ubezpieczający powinien *ab initio* płacić obniżoną składkę. Z powyższych powodów należy więc odrzucić tezę o konieczności dokonywania zwrotu sumy obniżenia składki z chwilą zgłoszenia wniosku. Byłoby to po prostu niemożliwe do wykonania. Z kolei dokonywanie zwrotu po zakończeniu stosunku ubezpieczenia w pełni realizuje dyspozycję art. 8 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych. Innymi słowy cel tej regulacji zostaje osiągnięty.

Ze względu na fakt, iż ubezpieczyciele nie są w stanie określić ile roszczeń o obniżenie składki zostanie zgłoszonych w toku danego okresu sprawozdawczego oraz jakie kwoty będą wnioskowane, należałoby postulować o tworzenie dodatkowych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, w ramach których gromadzone byłyby środki na dokonywanie zwrotu sum obniżenia składki. Tworzenie takich rezerw jest jak najbardziej dopuszczalne. Zgodnie z art. 151 ust. 1 pkt. 9 ustawy o działalności ubezpieczeniowej statut zakładu ubezpieczeń może przewidywać tworzenie innych rezerw. Utworzenie wskazanych rezerw pozwoliłoby na zabezpieczenie gospodarki finansowej ubezpieczycieli w danym okresie sprawozdawczym.

Podsumowanie

Argumentacja przedstawiona w niniejszym artykule pozwala nam na wyciągnięcie następujących wniosków. Po pierwsze, czasowy zakres zastosowania przepisów 8 ust. 4-7 oraz 42a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych uzależniony jest od istnienia w dniu wejścia w życie nowelizacji (tj. w dniu 4 kwietnia 2010 r.) zobowiązania ubez-

piecającego do zapłaty składki. Jeżeli takowe istniało, to uprawnienie do żądania obniżenia składki za okres czasowego wycofania pojazdu z ruchu będzie przysługiwać. Po drugie, zwrotu sumy obniżenia składki należy dokonywać po zakończeniu okresu ubezpieczenia, gdyż tylko taki sposób gwarantuje dokonanie zwrotu w prawidłowo ustalonej wysokości.

Wykaz źródeł:

- Kidyba (red.), Kopaczyńska-Pieczniak K., Niezbecka E., Gawlik Z., Janiak A., Jedliński, A. Sokołowski T., *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, LEX, 2009.
- Kowalewski E. (red.), Fuchs D., Serwach M., Mogiński W.W., *Prawo Ubezpieczeń Gospodarczych*, (wyd. 3), Bydgoszcz-Toruń, 2006.
- Krajewski M., *Umowa ubezpieczenia. Art. 805-834 KC. Komentarz*, Warszawa, 2004.
- Łętowska E., *System Prawa Prywatnego*, Warszawa, 2006.
- Orlicki M., *Umowa ubezpieczenia*, Warszawa, 2002.
- Piasecki K., *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Komentarz*, 2003, LEX.
- Radwański Z., *Prawo cywilne*, 2004.
- Radwański Z., Olejniczak A., *Zobowiązania – część ogólna*, (wyd. 5), Warszawa, 2005.
- Warkało W., Marek W., Mogiński W., *Prawo ubezpieczeniowe*, Warszawa, 1983.
- Witkowski Z., Galster J., Gronowska B., Szyszkowski W., Bień-Kacała A., Cieszyński A., *Prawo Konstytucyjne* (wyd. 9), Toruń, 2001.
- Wolter A. (oprac. J. Ignatowicz), *Prawo cywilne – zarys części ogólnej*, (wyd. 8), Warszawa, 1986.
- Ziemiak M., *Zmiana ogólnych warunków ubezpieczenia w trakcie trwania umowy ubezpieczenia*, „Prawo Asekuracyjne” nr 4/2009.

Time-based rules of discounting premiums ensuing from temporary withdrawal of vehicle from use in motor third party liability insurance – Summary

The aim of this article is to present two key issues associated with discounts applied to premiums for temporary withdrawal of vehicles from use in motor third party liability insurance. In the first place the inter-temporal rules of applying the new regulations will be presented. Due to lack of norms of inter-temporal law referring to the institution of premium discounts, the authors conduct an analysis of the provisions of the act on compulsory insurance and the regulations implementing the civil code, which make it possible to define the rules of applying the provisions of Article 8 par. from 4 to 7 and 42a of the act on compulsory insurance. In effect, the most important factors here is the moment the contract is concluded and the moment the premium is paid. Further down focus is made on the problem when the insurers should refund the money constituting an equivalent of the per cent by which the premium is discounted. The authors believe that the refund should be made after a specific period of insurance is over.

*Prof. zw. dr hab. **EUGENIUSZ KOWALEWSKI** jest kierownikiem Katedry Prawa Cywilnego oraz Międzynarodowego Obrotu Gospodarczego WPiA UMK w Toruniu oraz kierownikiem Zakładu Prawa Ubezpieczeniowego WPiA UMK w Toruniu.*

***MICHAŁ PIOTR ZIEMIAK** jest doktorantem w Zakładzie Prawa Ubezpieczeniowego WPiA UMK w Toruniu oraz aplikantem radcowskim przy Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Toruniu.*

Recenzenci: dr Dariusz Fuchs, Piotr Narloch.